

slovenske literature, še ni presežen; vprašanje je, ali ga bo lahko preseгла ideologija »svetega«. Toda ravno metafizični nihilizem, na kar je upravičeno opozoril T. Kermauner po svojem obratu h katoliškemu krščanstvu, je iz sebe porajal vrhunsko opozicijsko literaturo V. Zupana, D. Zajca, T. Šalamuna, P. Kozaka ali pa D. Jančarja, tako kot je že pred vojno začela iz njega rasti poezija B. Voduška ali pa proza V. Bartola. S tem se samo potrjuje, da osrednje vprašanje slovenske literature – potem ko se je osvobodila iz okvirov partijske diktature in se rešila svoje opozicijske vloge v teh okvirih – ostaja še zmeraj predvsem metafizični nihilizem kot tista iztočnica, iz katere vodijo naprej najrazličnejše poti – takšne, ki ga nadaljujejo in poglobljajo, najbrž na postmodernistični ravni, in te, ki ga želijo preseči ali ga celo dejansko presegajo – kolikor je seveda kaj takega v današnjem položaju sveta že mogoče.

(Konec.)

Anton
Ingolič

Črni kurent

– Hú-ju... hú-ju... úuu...

S temi kriki se je kmalu po sončnem zatonu skozi gosto brezje prebijal kurent. Njegovi kriki so se tako ostro zadirali v predvečerno tišino, da se je poskrilo vse, kar je bilo živega v mladem brezju in na njivah pa travnikih tostran in onstran Drave. Strah in grozo je zbujala tudi v črn narobe obrnjen ovčji kožuh oblečena mogočna postava s krinko divjega merjasca, ki mu je

iz gobca molel dolg, rdeč jezik, v čeljustih pa so mu šklepetali svinjski čekani. Pisani kurji peruti, ki sta nadomeščali uhlje, sta pri vsakem poskoku zaplahutali, puranova peresa vrh glave pa so zaplesala. Nič manj strahu ni zbujala kratka palica, na debelejšem koncu ovita z iglasto ježevo kožo. Kurentove skoke in poskoke pa je spremljalo neuglašeno zvonjenje večjih kravjih in manjših kozjih zvoncev, obešenih na verigo, s katero si je kurent opasal kožuh.

– Hú-ju... hú-ju... úuu... je vsak čas zatulil in z ježevko zamahnil po golih brezovih vejah in vejicah.

Kolikor bolj se je bližal Dravi, toliko bolj je plahnela njegova demonska divjost, prehajala je celo v človeško stokanje in vekanje.

– Húuu... júuu... úuu...

Ko je prilomastil do podrtega brezovega debela na rečnem bregu, je z glasom premaganega človeka komajda še izjecljal: – Ne mo-rem... ne mo-rem... več...

S težavo je prestopil deblo in se z druge strani spustil naj. Toda že čez trenutek, dva se je pognal kvišku, nekajkrat zamahnil z ježevko in jo v velikem loku zalučal v reko. Spodaj je pljusnilo in na vse strani vrglo na stotine kapelj in kapljic, iz merjaščevega gobca pa je udaril krohot, ki je bil bliže joku kot smehu. Ko mu je zmanjkalo glasu, je Črni Kurent odpel verigo in jo dvignil, da bi jo pognal za ježevko. Žalostno zvonjenje in pozvanjanje mu je zadržalo roke; zasopel, prepoten in do kraja izčrpan je omahnil na brezo – zdaj je še enkrat, še bolj žalostno zaklenkalo – potem je razprl roke in veriga je z zvonci vred padla v travo k njegovim nogam.

– Konec je... konec... je zamrmral. Čez čas se je spet postavil na noge, potegnil s sebe kožuh in ga vrgel na deblo; potem je snel še kapo z vsem, kar je bilo na njej, in jo položil na kožuh, pa spet omahnil.

– Nisem več kurent in nikoli več ne bom! je nadaljeval svoj samogovor. – Demonske moči nimam več, ne slabe ne dobre, samo človek sem, odsluženi vojak, strojni tehnik Peter Pučko iz Brezovec, edinec Pučkove matere, lastnice skromne hišice s koščkom zemlje in vdove po Martinu Pučku, ki ga je nezdravo tovarniško in težaško kmečko delo spravilo v prežgodnji grob...

Izbrbljal je še nekaj besed, oprl roke s komolci na kolena, vzel glavo v dlani in otrpel obsedel na podrti brezi; tik pod njim pa je v večerni mrak pošumevala Drava.

Šele ko se mu je umirilo telo, znoj malce osušil in misli uredile, preveč segreta čustva pa ohladila, je skušal pregledati, kaj se je pravzaprav zgodilo na to noro pustno nedeljo. V dogajanje tega dne so se proti njegovi volji vrivali spomini na dolgo, mnogo predolgo leto, ki ga je preživel daleč daleč od domače vasi.

– Peter! Vstani, Peter! me je iz tako trdnega spanca prebudil dobro mi znani glas, da je minilo precej časa, preden sem se zavedel, da ne ležim na ozkem, trdem vojaškem ležišču v tistem srbskem mestecu, ki smo ga na sploh imenovali Varoš, pač pa da počivam na svoji široki, mehki postelji v Brezovcih, le nekaj streljajev od Drave.

– Takoj, mati... takoj... sem se oglasil zaspan in krmežljiv.

– Grem k jutranji maši, je povedala mati, kar sta mi že prej naznanila njena praznja obleka in molitvenik v njenih, z žilami prepletenih rokah, potem pa mi naročila, naj napojim Sivko, mucu dam mleka, Paziju pa kar nama je ostalo od večerje.

V tem so se oglasili farni zvonovi. Mati me je samo še s pogledom opomnila, da se je nedelja že začela, in karseda hitro zapustila sobo.

Slišal sem, kako je zaprla sobna vrata, celo njene korake v veži sem slišal, nisem pa več slišal, kdaj je odprla vežne duri in jih spet zaprla. Znova in dokončno sem se zbudil, ko sem zaslišal materino odpiranje sobnih vrat. Še preden jih je odprla, sem skočil iz postelje.

- Potegnil si, potegnil, kaj? se je mati zasmejala.
- Kako ne bi? sem se zasmelal še jaz. – Včeraj sem od jutra do večera presedel na vlaku . . .
- . . . in tu na toplem pozno v noč poslušal vaške novice in čenče . . . je mati dobrovoljno nadaljevala.
- . . . in užival, da sem doma! sem jaz končal. – Zdaj pa hitro na delo! sem zaklical sam sebi, potegnil nase hlače, pograbil nogavice in se začel obuvati.
- Kakšno delo imaš? se je začudila mati. – Danes je pustna nedelja, če si pozabil! me je opomnila.
- Prav zato imam dela čez glavo! sem pojasnil.
- Menda se ne boš našemil v kurenta? me je mati vprašala razočarana.
- Bom, seveda bom! sem zatrdil.
- Še prej boš šel k pozni maši! je velela mati.
- K maši?! sem zategnil. – Maša bo počakala kakšno nedeljo, pust pa ne čaka! sem jo zavrnil.
- Pri vojakih so te čisto pokvarili . . . je žalostno ugotovila mati.
- Res so me, še bolj, kakor si moreš misliti. Naučili so me streljati, ubijati ljudi in psovati pa preklinjati po srbsko in albansko! sem rekel in – gol do pasu – stekel na dvorišče k vodnjaku, da si obraz, vrat in prsi napoljem s svežo, hladno, domačo studenčnico.

Ko sem se vrnil v hišo, sem potegnil s sebe hlače, v katerih sem prišel od vojakov, nase pa navlekel delavski kombinezon. In že me je mati poklicala k zajtrku. Na hitro sem pojedel, kar je postavila na mizo, in se lotil uredničevati načrt, ki sem ga zasnoval zadnje mesece, do podrobnosti pa ga izdelal med neskončno dolgo vožnjo domov.

Najprej sem odropotal na podstrešje, odprl starinsko skrinjo in vzel iz nje, kar mi bo potrebno, potem pa vsako reč posebej pregledal, ali bo še služila svojemu namenu. Ježevka je imela še dovolj igel; poiskati pa bom moral kos tanjše verige s kavljem na koncu, in dobro bi bilo, če bi staknil še kak zvonec. Vendar sem brž sprevidel, da bom imel največ dela s pokrivalom, s kurentovo kapo. Nos na maski bom spremenil v svinjski rilec, v gobec nataknil svinjske čekane, jezik podaljšal in rdeče pobarval. In za uhlje moram najti par pisanih kurjih peroti, namesto pomečkanih in natrganih pavjih peres pa dolga in lepa puranova peresa. Ko sem pretaknil vse kote na podstrešju in pregledal shrambo, sem le našel, kar sem iskal, kožuh pa sem tako pripeljal z Srbije in ga, še preden ga je videla mati, spravil v svojo bolj mizarsko-pleskarsko kot ključavničarsko delavnico. Ko sem vse, kar mi bo potrebno, zbral in odnesel v delavnico, sem se zaklenil, da me nihče ne bi motil pri delu tudi mati ne. Najdlje sem se zamudil s kapo; poldan je že davno odzvonilo, ko je bila nared. Drugo je šlo hitreje. K zvoncem na verigi sem dodal zvonec, ki sem ga našel v hlevu, jo podaljšal z meter dolgo tanjšo verigo, nanjo pa privezal močan kavelj. V tem je mati že drugič poropotala na vrata, naj vendar pridem h kosilu.

- Še malo, mati, samo še malo, sem se ji napovedal in vzel v roke kožuh.
- Kakšno srečno naključje! sem si rekel, da sem tisto decembrsko nede-

Ijo odšel sam v Varoš, se kot izgubljeni sin potikal po ozkih ulicah in uličicah, dokler se nisem znašel na pijaci, na tržnici, in pri zadnji mizi zagledal mladega kmečkega človeka, ki je imel na prodaj tale stari, črni kožuh, kakršnih ne po barvi ne po kroju ni pri nas in tudi ne po gosti, dolgi volni. Kupil ga bom! sem sklenil v trenutku, in tako tudi storil, ko sva se s prodajalcem, ki je pred tedni pokopal očeta, nov kožuh pa že naročil, pogodila za ceno.

Pogledal sem ga, poravnal in si ga oblekel.

Malo pozneje sem prizvonil v kuhinjo. Mati se me je tako prestrašila, da ji je zajemalka, s katero je polnila skledo z govejo juho, skoraj padla iz rok.

– Jezusmarija, ven, pošast, ven iz naše hiše! je zaklicala in mi zagrozila z zajemalko.

– Kakšna pošast neki, pač pa Peter, vaš Peter! sem se zasmel, ko sem snel kapo.

– Kje si dobil ta kožuh? je mati začudeno vprašala.

– To je moj vojni plen! sem odvrnil in mater po vojaško pozdravil.

– Takšen boš šel na vas?

– Takšen! Ampak, mati, zdaj sem lačen, hudo lačen! sem še rekel in odropotal v sobo, tam odložil, kar je bilo na meni kurentovskega, in pod podobe svetnikov sedel za mizo. Ko sem se po kosilu spet našemil, me je mati zaprosila, naj ne hodim po hišah, na Toplakovo dvorišče pa niti ne stopim. In ko sem že bil na dvorišču, mi je rekla še s hišnega praga. – Peter, na svetu ni samo Toplakova Julka, v vasi jih najdeš pet, ki bi jih rada videla v naši hiši! Si čul, Peter?

A jaz sem že odprl leso in se zapodil po vasi navzdol, mahal z ježevko, zvonil in tulil: – Hú-ju . . . hú-ju . . . úuu . . .

– Glejte, glejte! Črni kurent!

– Od kod se je vzel ta črnuh?

– Otroci, domov! Dekline, pazite se!

Tako in podobno je šlo po vasi; otroci so se prestrašeni umikali na dvorišča, nekaj kurentov in drugih maškar se je začelo zbirati okoli mene in mi s kričanjem, zvonjenjem in pokanjem z biči pomagalo, da sem v kratkem spravil pokonci vso vas. Do Toplakove kmetije na spodnjem koncu vasi sem se dvakrat zapodil, vendar tiste, ki bi jo bil rad videl, ni bilo na spregled. Pokazala se je šele, ko sem vtretje prizvonil pred zaprto leso, jo odprl na stežaj in se s svojo družbo zapodil na dvorišče.

Tudi Julka se je umaknila v vežo, ko me je zagledala; že čez čas se spet prikazala in mi celo zapela slavo: – To je kurent, to! Kurent ni angelček, je demon, vrag! Obrnila se je in zaklicala v vežo: – Pridi, mama, Jurij, Pepca, pridita! Pridite, videli boste pravega kurenta!

Najprej je prišla Toplačka, košata, bolj mestna kot kmečka ženska, za njo se je pokazal Jurij, mladi gospodar, potem še Julkina sestra z dvema predšolskima deklicama, ki sta si z dlanmi zakrili oči, ko sta me zagledali.

– Le skačite in teptajte zemljo, da bomo jeseni pulili debelo repo in da bo kašča polna žita in klet polna zelja pa krompirja! je Toplačka zaklicala

meni in drugim kurentom, Pepci naročila, naj prinese krofov, Juriju pa, naj stopi po vina.

Pepca je najprej meni ponudila krofe, bili so lepo zapečeni, z belim venčkom, in imenitno so dišali. Kako rad bi si bil privoščil enega, pa nisem smel sneti kape; ne Julka ne kdo drug na vasi ne sme izvedeti, kdo je črni kurent. Še rajši bi bil segel po pijači, kar pol vrča bi bil zлил vase! Drugi kurenti so seveda sneli kape, si gasili žejo in segali po krofih, jaz pa sem odkimaval in poskakoval tako dolgo okoli Julke, dokler je nisem spravil na sredo dvorišča, tam pa zaplesal okoli nje kurentovski ples. Visoko sem poskakoval in z okovanimi čevlji krepko udarjal ob tla, z ježevko pa mahal nad Julkino glavo in vsak čas zatulil: – Hú-ju . . . h-ju . . . úuu . . .

– Ne bojim se te, črnuh! Ti imaš iglasto ježevko, moje orožje pa je mehko in sladko. No, pa se dajva, kdo je močnejši! me je Julka še izzivala s smehom in s svojimi telesnimi oblinami.

Še nikoli je nisem tako poželed. Kako rad bi bil odvrigel ježevo palico, snel kapo, Julko objel okoli pasu in odplesal z njo do parme! Na slami bi zaplesala ljubezenski ples, kakor ga še nisva doslej.

Stegnil sem levico, da bi jo objel okoli pasu, jo pritisnil k sebi in jo po dolgem času imel spet v rokah.

Kot kača se je izvila.

– Tega pa ne, črnuh! je zaklicala in me sunila, da sem se opotekel in se komajda še ujel. Zvonci na verigi so zazvonili in zaklenkali, kurenti okoli mene se privoščljivo zasmejali, Julka pa je zbežala v hišo.

Zdivjal sem, mahal z ježevko kot ponorel, poskakoval in zvonil, nazadnje pa zbežal na cesto, tam nekajkrat zatulil, kolikor sem še imel glasu, in za plotovi pa skozi sadovnjake zdirjal iz vasi. Šele na prvem travniku sem se ustavil in si privzdignil kapo, da sem se rešil sopare, ki se je nabrala pod njo in me dušila, potem pa kar prek njiv in travnikov odtopotal proti križišču krajevne ceste, ki iz naše vasi pelje v sosednje Borovce, in ptujske, ki pripelje s Ptuja in odpelje v Ormož pa dalje proti Hrvaški. Po njej bodo čez čas prišli borovski in naši kurenti, ki so dopoldne nastopali in se kazali na Ptuju, med njimi bo gotovo Vinko, vsakoletni borovski organizator te prireditve.

Ko sem prišel do Toplakove kapele ob križišču, sem odvrigel ježevko in verigo z zvonci, kožuh odpel, potem pa sédel na stopnico pred kapelo. Imel sem lep pogled na cesto proti Ptuju. Tu na križišču so se pred leti često spopadli naši in borovski kurenti, tudi kri je že tekla. Na prigovarjanje ptujskega odbora za pripravo kurentovanja in borovskega učitelja Ivana Murka pa smo si pred štirimi ali petimi leti segli v roke in sklenili, da med pustom pozabimo na razprtije in storimo vse, da bo nastop na Ptuju kar najbolj uspel. Letos je k temu gotovo pripomoglo tudi lepo, skorajda pomladno vreme. Še malo in prišli bodo . . .

Bom Vinka spoznal? me je zaskrbelo. Bom, seveda bom! sem se takoj zavrnil. Vinkov kožuh je skoraj še nov, po snežno beli barvi se že na daleč loči od drugih in prepasanega ima z rdečim usnjenim pasom, na njem pa obešenih kar ducat zvoncev. Ne bo se mi izmuznil, ne bo! sem si zatrdil, se

pognal kvišku, si zapel kožuh, se opasal, pobral ježevko in se zagledal po ptujski cesti, ki je vsa obsijana od popoldanskega sonca tekla v ravni črti do prvih predmestnih hiš, tam ostro zavila na desno in se skrila. Še preden bodo prišli semle do križišča, ga bom odkril, sem si rekel, potem ga zvbim za kapelo in obračunam z njim! Navadno smo se vrnili že v prvih popoldanskih urah, ker je danes tako lep dan, so dalj noreli po mestu, morda tudi zavili v kakšno gostilno . . .

Čakal bom, čakal, če treba do noči! sem si rekel in se spet spustil na stopnico.

Z Vinkom sva se dobro poznala; s tegale križišča sva se nekaj let z avtobusom vozila vsak v svojo šolo, ob popoldnevih pa na ptujskem igrišču nabijala žogo ali se hodila kopat v Dravo. Skoraj prijatelja sva si bila, dokler se predlansko zimo Vinko ni začel kazati v Brezovcih s svojo rdečo katrcio in zahajati v našo samopostrežnico, kakor da v Borovcih ne bi imeli svoje. Julki, ki je prav tedaj od prodajalke kruha, mesnin in sira napredovala do blagajničarke, je to godilo, mene pa je dajala zmerom hujša ljubosumnost. Tako se je začelo . . .

Moje razmišljanje so pretrgali vriski in kriki s ptujske strani.

Prihajajo, prihajajo! sem si rekel z olajšanjem.

Ni minilo pet minut in izza ovinka so se prikazale tri maškare, za njimi pa kurenti v kožuhih vseh odtenkov rumenkastorjavkaste in rjavkastorumenkaste barve! Prava srednjeveška verska sekta s pisanimi perjanicami na glavah in ježevkami v rokah namesto križev. Predaleč so še bili, da bi bil mogel med njimi odkriti pravega; dovolj razločno pa sem videl, da na čelu stopa kozjebralec s črnim cilindrom na glavi, spremljata pa ga šepav miličnik in trebušast starojugoslovanski žandar. Ko so prišli še bliže, sem videl, da kozjebralec stiska pod pazduho debelo knjigo, z vsakega uhlja pa mu binglja velik črn paragraf, miličnik na njegovi levi se poigrava s pendrekom, žandar na desni pa vsak čas potegne iz nožnice sabljo, zamahne z njo in jo s hudo težavo spet spravi v nožnico. Zdaj sem si lahko tudi že natančneje ogledal kurente. Snežnobelega kožuha ni bilo med njimi. Je mogoče, da ga ne bo? sem se zbal. Kaj bi ga moglo zadržati? Na srečo sprevoda kurentov še ni bilo konec, še vedno so prihajali, vendar pomešani med druge maškare, zvečine ženske. Bo med njimi? Ali tisti, ki se smuka okoli dveh visokih, suhih bab, nima bolj belega kožuha kod drugi? Seveda ga ima! Pridi, le pridi! Ko je s svojima babama prišel še bliže – vsi drugi kurenti so medtem že prišli na križišče –, sem videl, da ima kožuh prepasan z rdečim pasom, med presledki sem celo zaslišal ubrano zvonjenje njegovih zvoncev. Ja, to si ti, tat moje sreče!

Pognal sem se med kurente in se začel prerivati proti belemu kožuhu. Kurenti so se neradi umikali, kakor da me nimajo za svojega, našemljene babe pa so zagnale vik in krik, ko sem se prebil do njih.

Še nekaj skokov in bil sem pred belim kurentom. Predjal sem ježevko iz desne v levo roko, z desnico pa zgrabil za kavelj, da ga zataknem za rdeči pas. Toda prej se je med naju zagozdil zavaljen pokač, ki je že prej na robu ceste pokal in švrkal z bičem.

Z ježevko sem udaril po bičevniku in zataknil kavelj za pas belega kožuha – in kurent je bil moj! Obe njegovi babi, pravi coprnici, sta zbežali na travnik, najbližji kurenti pa so se zasmejali.

– Črni vleče Belega!

Beli je brcal, zamahoval z ježevko in segal po kavljju, da bi se rešil, kar se mu pa ni posrečilo. Rešil bi se bil lahko samo, če bi se odpasal in pas z zvonci vred prepustil meni, česar očitno ni maral storiti, če mu je to sploh prišlo na misel. Vlekel in suval sem ga proti kapeli, tik pred kapelo pa ga nadrl z zamolklim, spremenjenim glasom, kakšne opravke je imel in jih še ima s Toplakovo Julko.

– Kaj te briga! me je zavrnil in se še dalje trgal z verige.

– Briga me, briga! sem pridušeno rekel s svojim pravim glasom in ga oplazil z ježevko. – Odgovori, ali pa ti zbijem kapo z glave!

– Ti, Peter?! je zinil Beli na moč začudeno; hotel je reči še nekaj, pa je prej pritekel ocilindreni kozjebradec in zavpil: – Pretepi in poboji so do nadaljnjega zamrznjeni! Sta čula?

Ker sem še dalje vlekel in potiskal Belega proti kapeli, da bi onstran nje obračunal z njim, je kozjebradec poklical na pomoč miličnika in žandarja.

– Na uslugo, gospod tovariš Paragrafar! se je najavil žandar in salutiral.

– Tu sem, gospod tovariš Paragrafar! je zamomljal že precej nadevani miličnik.

– Razdvojita tale dva srboriteža! jima je ukazal Paragrafar.

Po daljšem prerivanju se jima je le posrečilo, da sta Belega odpela in se postavila med mene in njega.

– Gre za denar? je Paragrafar začel zasliševanje s suhim, hudo uradnim glasom, vendar sem že po njegovih prvih besedah prepoznal borovskega učitelja, režiserja in organizatorja gledaliških predstav in drugih prirediteljev.

Sprevidel sem, da mi vpričo množice kurentov in drugih naših pa borovskih maškar in tako priljubljenega učitelja, kakor je bil Ivan Murko, ne kaže drugega, kakor da sprejem igro.

Odkimal sem. Tudi Beli je odkimal.

– Gre za žalitev? je Paragrafar nadaljeval zasliševanje tako glasno, da so mogli slišati vsi na križišču in tudi tisti, ki so si onstran kapele praznili prepodne mehurje.

Beli je takoj odkimal, jaz se nisem zganil.

– Črni, odgovori! me je nahrulil Paragrafar.

Odkimal sem.

Ko se je Paragrafar domislil, da gre najbrž za deklino, je vprašal manj strogo: – Gre za žensko?

Pokimal sem in pokimal je še Beli.

Paragrafar si je nadel očala, se zravnal, da je bil videti še večji, kakor je že bil, se ozrl po kurentih in drugih maškarah pa spregovoril s pridigar-

skim glasom: – Ženska, naj ima še tako slastno mucko, ni vredna, da bi se kurenta pobila zaradi nje! Ali ne, bratje in sestre?

– Ni, ni! je odgovorilo nekaj kurentov, pokač, ki se ni ločil od mene in Belega, pa jih je prevpil: – Vredno je! Za dobro mucko dam tale bičevnik z bičem vred in še marsikaj!

Ko se je polegel smeh, je Paragrafar potegnil črno knjigo izpod pazduhe, nekaj časa listal po njej, jo zaprl in presodil: – Tekma naj odloči! Ta, ki bo zmagal, bo nocoj imel mucko, poraženec pa si bo svojega hladil v Dravi! Soglašate, bratje in sestre?

– Ja, ja! se je obenem z najbolj neslanimi šalami oglasilo s križišča in s travnika, kamor je prihajalo čedalje več kurentov in drugih maškar.

– Kaj pa vidva? se je Paragrafar obrnil k nama.

Odločno sem odkimal, Julke si vendar ne morem znova pridobiti s kdove kako neumno tekmo!

In odkimal sem še enkrat. Beli pa je medtem že prikimal.

Ne da bi se bil Paragrafar zmenil zame, je odšel h kapeli, stopil na stopnico, odprl knjigo, se sklonil nadnjo in začel svečano brati: – V sporu med dvema kurentoma za dekliško mucko si bo pravico do nje pridobil tisti, ki bo dalje poskakoval in teptal našo mater zemljo, z ježevko dalje preganjaj zimo in s kričanjem pa z zvonjenjem dalje in bolj uspešno klical pomlad. Zravnal se je in vesoljnemu pustnemu zboru razglasil: – Tako je zapisano v knjigi svetega Pusta!

– Živio, živio! so med krohotom zarjuli kurenti, našemljene babe pa zaploskale.

– Sta razumela? je Paragrafar vprašal naju, ko je zaprl knjigo in si jo potisnil pod pazduho.

Beli je prikimal, meni pa se je še vedno upiralo, da bi igral norca pred sovaščani, ki bodo na koncu vseh koncev le izvedeli, kdo je Črni, in pred Borovčani, ki me zvečine tudi poznajo; ti in oni pa vedo, kako je bilo pred mojo vojaščino med nama z Julko. In nisem bil prepričan, da sem po včerajšnji celodnevni vožnji in današnjem divjanju po vasi še sposoben, da zmagam v takšni tekmi, medtem ko je moj nasprotnik najbrž spočit. In čeprav bi zmagal, bi me pravi obračun z njim še čakal.

Pa je eden od kurentov, naših ali borovskih, posmehljivo zaklical: – Črni je slabič v nogah in med nogami!

Najprej vsesplošen krohot, potem pa Paragrafov spodbuden klic: – Ne daj se, Črni!

In pokimal sem.

– Tako, stava je zastavljena! je ugotovil Paragrafar, snel očala in dodelil meni za stražarja miličnika, v katerem sem po njegovem glasu in šepanju prepoznal našega šaljivca in pijančka Južeka, Belemu pa žandarja, ki je menda bil Borovčan. Potem je mene postavil še bliže kapeli, Belega pa bliže križišču, povedal, da imava samo dva kvadratna metra zemlje za poskakovanje in teptanje, seveda brez odmora, brez pijače in jedače. In vrnil se je na stopnico pred kapelo ter na moč slovesno oznanil: – Tekma naj se začne!

Naj bo! sem si rekel. Pustna nedelja je, kurentovanje, naš domači praznik, bolje skakanje, mahanje z ježevko in kričanje kot pretep, morda pa tudi nož in kri. Ni vrag, da ne bi Belemu zmanjkalo prej moči kot meni, ki so me pri vojaki urili za najhujše napore. Za obračun bo dovolj časa in priložnosti jutri, pojutrišnjem, morda pa že nocoj.

– Hú-ju... hú-ju... úuu... sem zatulil, zamahnil z ježevko in visoko dvignil desno nogo pa lopnil z njo na deloma še zmrznjeno zemljo.

V začetku je bilo kar veselo in zabavno. Sonce se je pomaknilo na drugo polovico popoldnevnega neba, zato ni imelo prave moči, občinstva, med katerim je bilo čedalje več našemljenih šolarjev in šolark, ki so v manjših gručah prihajali s Ptuja, a tudi iz Brezovec, pa je bilo čedalje več. Vsak moj poskok in krik so nagradili z navdušenimi klici.

– Živio, Črni, živio!

In poskakoval sem še više, še odločneje zamahoval z ježevko in zatulil kot obseden.

– Hú-ju... hú-ju... úuu...!

Tudi Beli je začel silovito, še posebno se je trudil, da so njegovi zvonci zvonili glasneje in bolj ubrano kot moji, zato je bil tudi on deležen aplavza.

– Živio, Beli, živio!

Dolgo nisva zdržala takšnega tempa, jaz kmalu nisem mogel več tako visoko dvigati nog, tudi ne tako krepko treskati z njimi ob tla, Belemu pa zvonci niso več zvonili tako glasno in ubrano kot na začetku. Bolj in bolj mi je primanjkovalo svežega zraka in vroč znoj mi je začel oblivati obraz. Zaželel sem si čimprej konca norije. In po nekaj hitrih poskokih sem za trenutek obstal. Toda miličnik, ki je menda zaslutil, kdo se skriva v črnem kožuhu, saj je najbrž vedel, da se je med Julko in menoj razdrlo, je zame našel nove in nove spodbudne besede.

– Črni, bolj boš hiter in divji, prej bo Beli, debeluh, kakor je, kapituliral! In mucka bo spet tvoja! Tvoja, Črni!

Toda po nekaj divjih poskokih sem spoznal, da je bolje in pametneje, če malce popustim, naj se Beli izdivja, kajti zmagal bo tisti, ki bo dalj zdržal.

Na pomoč mi je prišla nepričakovana poživitev! S ptujske strani se je oglasila harmonika, pela je čedalje bliže in glasneje pa pripela na križišče v rokah brezovskega harmonikarja Valanta. Ko je utihnila, so maškare, ki so z Valantom prihrumele iz mesta, in tiste, ki so ga obkrožile, zahtevale, da zaigra za ples.

In Valant je zaigral poskočno polko.

Nekaj kurentov si je takoj pograbilo soplesalko, nekaj se jih je oklenilo soseda, ta in oni pa se je zavrtel kar okoli sebe. Začelo se je vsesplošno rajanje. V noge in roke se mi je povrnila moč, za trenutke sploh nisem vedel, zakaj in čemu sem prišel k Toplakovi kapeli, čutil sem se le osvobojenega vojaške discipline in vsega, kar sem hudega doživel tam na jugu v vojaški uniformi. Doma sem, tu ob Dravi, svoboden, svoboden!

Mnogo prezgodaj se je Valant z družbo šolark, ki se jim je pridružilo nekaj bab in celo kurentov, odpravil proti Brezovcem. Brž ko je med prvimi

našimi hišami harmonika utihnila, se mi je v noge vrnil svinec, grlo osušilo in vroč znoj mi je začel oblivati obraz. Vendar fantovska, kurentovska čast mi ni dovoljevala, da bi odnehal, le malce popustil sem.

Spomnil sem se, kako sem daleč tam v Srbiji, otovorjen z vojaško opremo, korakal po razritih cestah, ki si ne zaslužijo tega imena, potem skupaj s tremi, štirimi fanti izkopal nekaj metrov strelskega jarka v trdi, iz turških časov neobdelani zemlji, streljal v lesene sovražnike, dokler mi ni zmanjkalo nabojev, nato s sotrpini zagrnil jarek, si naložil vojaško kramo in med petjem srbskih, samo srbskih pesmi korakal proti skoraj deset kilometrov oddaljeni vojašnici. Kolikor bolj smo se ji bližali, toliko glasneje smo morali peti in vzklikati Jugoslaviji, Titu in še komu. Najhujši gorečnejši so vzklikali tudi: – Hajdemo na Kosovo! Hajdemo! . . . Ni nas pa bilo malo, ki smo molčali . . .

Če nisem tedaj omagal, tudi zdaj ne bom! Ne bom! sem si zatrdil, samo poskakovati ne smem tako divje in z ježevko mahati kot ponore! Manj divje! Peter, hrani svojo moč za konec! Tako sem se spodbujal. Spodbujali so me tudi spomini na poletje, ko sem prav na tem travniku kosil, nakladal seno in ga pri Toplakovih metal na senik. Poletje za poletjem enako opravilo, jutranji hlad, popoldanska vročina pa žeja, in spet večerni hlad pa pijača in jedača, petje in vriskanje! Toda samo do predlanskega poletja! Tisto soparno sobotno popoldne pa sem po opravljenem delu Julko zakopal v seno, jo odkopal in razgalil . . . In zgodilo se je, o čemer sem presanjaril toliko in toliko noči in kar sem si tako vroče želel. Potem sva se do jeseni dobivala na njihovem seniku, v naši parmi na slami ali listju ali pa v brezju ob Dravi, pozno jeseni in pozimi pa v njeni kamri . . . vse do srede lanskega februarja, ko so me poklicali k vojakom. In še potem za kratke, prekratke velikonočne praznike. Ko sem spet prišel za dva dni domov, pa se je Julka izgovarjala, da ima mesečne reči in da se sploh ne počuti dobro. In potem je na moja dolga pisma odgovarjala le z razglednicami, zadnje mesece pa sploh nič več . . . Kakšni so bili ti meseci, ti dnevi in te noči! Če sem že prej komajda prenašal zafrkavanje in žalitve našega deseterja Dušana, ki smo ga Slovenci zaradi njegove velike, a prazne glave imeli za Bučo, albanski fantje pa za psa, po albansko seveda, sem mu odtlej vračal milo za drago. Sledilo je seveda lupljenje krompirja, čiščenje stranišča, pometanje že pometenega dvorišča, prekmernega stražarjenja in prepoved izhoda, pa še kaj, dokler ni prišlo med nama do spopada. To se je zgodilo tisti večer, ko mi je zaplenil tranzistor, češ da po kasarni širim laži ljubljanskega radia o Kosovu, za vesti beograjskega radia in beograjske televizije pa trdim, da so same laži. Ker Buča ni mogel z dejstvi ovreči mojih trditev, je planil name s pestmi. Prvi udarec sem požrl, drugega pa vrnil z obrestmi vred. Na nosilih so ga morali odnesti v bolniško sobo. Tam je ostal teden dni, jaz pa sem moral teden dni čez dan opravljati najbolj umazana dela, noči pa preležati v smrdljivem zaporu naše vojašnice . . .

Pa je v moje bridke spomine segel Paragrafar.

– No, kaj je z vama? Nista v vojski, da bi zabušavala! Dajmo, dajmo! Bolj kot Paragrafarjeve besede me je krohot kurentov in drugih

maškar prisilil, da sem spet živo, kolikor sem najbolj mogel, nadaljeval noro tekmovanje, vendar se spominov na zapostavljanje, ki smo ga morali prenašati slovenski, še bolj albanski fantje, nisem mogel popolnoma znebiti. Sreča, da je vojašnica imela za komandanta polkovnika Jovana. Da ni bilo njega, ne bi bil mogel včeraj zjutraj sestiti na vlak, moral bi bil odslužiti zadnjo svojo vojaško kazen: podaljšanje vojaškega roka...

Toda proč vojska, vojašnica in vse, kar se je dogajalo in se gotovo še dogaja na Kosovu pa v Srbiji! Tule ob kapeli z belo oblečeno Marijo in golim Jezuškom je moj poligon, tu je moje vežbališče in borišče! tu moram dokazati svojo moč in zdržljivost!

– Hú-uuu... úuu... uu... sem komajda spravil iz sebe.

Usta sem imel suha in znoj se mi je v curkih zlival po vratu in prsih do trebuha pa še dalje navzdol. Med nogami sem bil moker, kakor da mi je ušlo, in v čevljih mi je klokotalo, kakor da čofotam o močvirju. Reševalo me je samo še upanje, da bo Beli vsak čas vrgel od sebe ježevko in se počil na zemljo, saj sem videl, kako počasi in s kakšno težavo je dvigal noge, kako slabotni so bili njegovi zamahi z ježevko, zvonci pa so samo še pozvanjali. Ker je medtem odšlo nekaj borovskih in tudi naših kurentov pa drugih maškar, je seveda bilo manj spodbudnih klincev, oglašali pa so se posmehljivi: – Belega že daje! Tudi Črnega! Norca sta oba! In mi z njima!

Prvi ni omagal Beli, omagal je moj stražar. Tja proti kapeli je zaklical, da ima dovolj norije, in jo mahnil naravnost domov. Blagor mu! Že pri prvi hiši, pri Mohorkovih, se bo napil šmarnice in pojedel kak krof, in potem nadaljeval z obiski. Oglasil se bo tudi pri nas. Mati ga bo seveda pogostila in gotovo vprašala, kaj se dogaja pri Toplakovi kapeli. Povedal ji bo, da sta si beli, najbrž borovski, in črni kurent, gotovo naš domačin, zaradi neke dekline skočila v lase in zdaj tekmujeta, kdo bo bolje steptal Toplakov travnik in si tako prislužil deklinino mucko. In znani brezovski pijanček in šaljivec bo preroško dodal, da bo na koncu vseh koncev pri mucki ležal kak tretji maček, kajti, kjer se prepirata dva, tretji dobiček ima! Ha-ha-ha!

Ali ne bo mati, me je zaskrbelo, brž ko bo odšepal k sosedovim, privihrala sèm in me spodila domov, kakor me je kot šolarja in še pozneje, ko sem v družbi sebi podobnih in enakih fantalinov pozno v noč prepeval in vriskal sredi vasi?

Odtod ne grem, dokler Beli ne omaga! sem zatrmoglavil, čeprav sem dvigal noge samo še za ped, od žejeagal, znoj pa me je oblival še huje kot na najbolj hudičevih vojaških marših.

Malce sem oživel, ko je iz Brezovec pridrvel eleganten črn avto. Ko ga je na križišču malce zaneslo, sem opazil, da ima moški za volanom bolniško kapo na glavi, obraz zakrit z masko rdečeličnega mesarja, ženska ob njem pa ima na glavi velikansko metuljasto pokrivalo. Ko je avto, audi z avstrijsko registracijo, zavil na cesto proti Ptujju, sem še videl, da je moški prepasan z rumenkasto sivim predpasnikom, kakršne imajo delavci v mrtvašnicah, ženska pa je napravljena v oblačilo nekdanjih usmiljenk v bolnišnicah, obraz pa ji zakriva maska rdečelične, debelušaste kmečke dekline. Torej se je moški našemil v preparatorja, razteleševalca človeških

trupel, ženska pa v bolniško sestro nuno. Posrečeno! Najbrž sta se pripeljala iz našega učiteljskega bloka.

Po nekaj metrih je avto obstal in našemljenca sta si z zanimanjem začela ogledovati, kaj se dogaja na travniku. Čez čas sta celo izstopila iz avtomobila. Usmiljenka je nekaj rekla preparatorju, ta je na svoji strani odprl zadnja vrata avtomobila in z dvema steklenicama piva prišel na njeno stran. Nuna je segla po eni steklenici in se namenila proti meni, ki sem ji bil bližji, z drugo pa je moški stopil proti Belemu.

Ni to Julkina hoja? me je prešlo že po prvih nuninih korakih. Obmiroval sem. Šele ko me je Paragraf pozval, naj odvržem ježevko in snamem kapo v znamenje, da se predam, sem z močjo, ki se mi je v trenutku povrnila, dvignil desno nogo in jo treščil na zemljo, z ježevko pa zamahnil, le svojega kurentovskega krika nisem zmoget.

– Ná, črnuh! mi je nuna ponudila pivo, ko je prišla do mene.

– Nobene pijače! je zaklical Paragrafar s strogo uradnim glasom.

Umaknil sem levico, ki je kar sama segla po steklenici; nuna pa je umaknila desnico s pivom. Trenutek prej sem na njeni roki zagledal dobro mi znani prstan z modrim kamnom, ki ga je Julka dobila od birmanske botre in s katerim se je hudo rada ponašala. Segel sem po Julkini roki, jo stisnil in s svojim pravim glasom pridušeno kriknil: – Julka . . . Julka . . .

– Ti . . . ti!? je prestrašena vzkliknila Julka, izpustila steklenico, se za trenutek z masko nasmejanega kmečkega dekleta zagledala vame in rekla: – Takšna sem pač . . . In odhitela je na cesto, spremljevalcu, ki je prav tedaj ponudil pivo Belemu, pa zaklicala: – Franci, pridi . . . pridi!!! Potem se je kljub svojemu metuljastemu pokrivalu hitro stlačila v avto, preparator pa je Belemu stisnil v roko steklenico in se vrnil v avtomobil. V tem je žandar Belemu steklenico iztrgal iz roke in si jo nastavil na usta. Trenutek pozneje se je črni avto z avstrijsko registracijo pognal proti Ptuj.

Tako torej, ne več Vinko, ima jo zdomec, morda Ptujčan, morda Mariborčan. Seveda, jaz sem imel samo motocikel in bil sem le strojni tehnik, pa dopisnik našega tovarniškega glasila, Vinko je imel katrco in bil je boljše plačan tekstilni tehnik, pa risar, tale gastarbajter pa ima audi in zasluži šilinge! Takšna si, Julka? Takšna!

Konec, vsega je konec! sem si rekel. Ne, ne! sem se takoj zavrnil. Ni še konec! Pojdem na Ptuj, na pustno zabavo v hotel Petovio, kamor sta se gotovo odpeljala, gastarbajterja razkrinkam in premlatim, da tri dni ne bo mogel sestiti za volan, Julko pa odpeljem v prvo prazno sobo, potegnem z nje, kar ima na sebi nunskega in svojega, pa jo vržem na posteljo in . . . Ne! sem zavrnil sam sebe, tega ne bi mogel storiti! Rad jo imam, kljub vsemu jo imam še zmerom rad! Odpeljala se bova v Maribor, v Slaviji bom najel sobo, povedala mi bo, kako je bilo njej brez mene, in jaz ji bom povedal, kako je bilo meni brez nje . . . potem pa se bova ljubila, ljubila do jutra . . .

– Kaj je, Črni? je v moj samogovor zaklical Paragrafar. – Si tak slabič ali ne maraš več svoje mucke?

Stresel sem verigo, da so zazvonili vsi zvonci, zamahnil z ježevko proti Ptuju in bolj izjecljal kot zakričal: – Hú... hú... úuu...

Ne dam se, ne dam! Se nisem dal srbski Buči in se ne dam tistile borovski siroti v belem kožuhu, ki si najbrž še zmerom misli, da ima edini pravico do mucke, ki je Julka tudi njemu najbrž ne nastavlja več... Toda če vztraja Beli, ki v nuni gotovo ni prepoznal Julke in v moški maškari ne njenega novega ljubčka, bom vztrajal tudi jaz! Bom!

Ko sem odskakal drugi ali tretji krog okoli sebe, mi je srce nabijalo, kakor da hoče razbiti prsni koš... še trenutek in padel bom, padel pa obležal...

Rešil me je od rojstva najdražji mi glas.

– Peter, Peter!

Zagledal sem mater, kako se je s košarico v rokah prerivala med kurenti in drugimi maškarami proti meni.

– Peter, nehaj, nehaj! Prinesla sem ti vina in krofov... Čuješ, Peter, čuješ?

– Še malo, mati, čisto malo še... sem zahropel in se pognal v poslednji krog.

Nisem ga še zaokrožil, ko se je razleglo po travniku: – Beli je omagal! Črni je zmagal! Živel Črni! Črni, Črni!

Obstal sem in se ozrl okoli sebe. Res, tam na robu travnika je Beli ležal vznak.

Opotekel sem se k materi, odvrigel ježevko, potegnil kapo z glave in segel v košarico. Še preden sem si prinesel steklenico k ustom, so mi desnico zadržali klici presenečenja: – Črni je Pučkov Peter! Živio, Peter! Začul sem tudi klice razočaranja: – Kaj, Črni je iz Brezovec? Trdneje sem zgrabil steklenico, si jo prinesel k ustom in pil, pil... lokal. Ko sem slednjič odstavil steklenico, sem šele opazil, da je ob meni samo še mati, drugi so bili zbrani okoli Belega, ki je še vedno ležal vznak, nadenj pa se je sklanjal Paragrafar, nekaj časa mahal zbranim, naj utihnejo, potem se je naglo dvignil in kriknil: – Po zdravnika, po zdravnika!

Spet se je sklonil nad Belega, mu odpel pas, potem še kožuh in pritisnil uho na prsi. Zelo dolgo ni dvignil glave, ko jo je, pa je rekel s svojim toplim moškim glasom: – Obstalo mu je srce... Vinka je zadela kap...

In glas mu je zastal v grlu.

Izročil sem materi prazno steklenico in stekel na rob travnika.

Vinkovo lice je bilo upadlo in belo kot njegov kožuh, široko odprte oči so srepele v nebo.

– Konec... konec... sem zajeccljal, se sklonil, Vinku zatisnil oči, se zravnal, nekaj časa brez besede in misli strmel vanj, se obrnil in se z opotekajočimi se koraki vrnil k materi.

– Ne, ni konec, to še ni konec! sem zatulil, si nasadil kapo na glavo; ko sem hotel pobrati ježevko, pa me je mati zgrabila za roko.

– Kam, Peter, kam? je kriknila.

Pokazal sem na ptujski grad, ki so ga obličali zadnji sončni žarki.

– Tam pod gradom bo šele konec! sem izdaval.

– Peter, pamet! Peter, greva domov, povedala ti bom, vse ti bom povedala! me je zaprosila mati.

– Vem, vse vem... sem kriknil, roke iztrgal iz materinih rok, se sklonil in pobral ježevko.

– Peter, ne hodi nikamor!

– Mati, vi ne veste, kako mi je bilo pri vojaki, zaradi nje in zaradi vseh tistih tam doli... Moram napraviti konec, moram!

– Če res moraš, pojdi, ampak prej mi boš dal nož! je zahtevala mati.

– Nož?! sem zategnil, kakor da noža nisem imel.

– Videla sem, da ga ni med tvojimi rečmi, daj mi ga, daj! je velela mati z glasom, ki se mu nisem mogel upreti.

Segel sem pod kožuh, iz skrivnega žepa izvlekel svoj lovski nož in ga dal materi, potem pa stekel na cesto proti Ptuju. Pogled na mrtvega Vinka mi je ustavil korak. Nekaj trenutkov nisem vedel, naj se poženem dalje proti Ptuju ali naj se obrnem in se z materjo vrnem domov. Ne tega ne onega nisem zmožgal in zapodil sem se proti brezju in še dalje k Dravi pa tulil kot ranjena zver.

– Hú-ju... hú – ju... úuu... uu...

– Zdaj je noč in jaz sem tu, tu na bregu naše Drave! je zamrmral Peter, ko je odtrgal dlani z obraza in se zazrl najprej dol na reko, potem onstran reke na luno, ki se mu je z zvezdnatega neba režala posmehljivo in privoščljivo. – Moja ljubezen, je Peter nadaljeval samogovor, si res zasluži samo posmeh, tudi vse tisto, kar se je dogajalo z menoj tam spodaj na Balkanu. Še posebej bi si zaslužilo vse, kar se je zgodilo današnji dan, da se ni končalo z Vinkovo smrtjo. Semle sva se kot šolarja in še pozneje hodila kopat, premnogokrat sva tekmovala, kdo bo preplaval Dravo prej in bolj premočrtno... navadno si zmagal ti, Vinko... danes sem zmagal jaz...

Sem res zmagal? se je Petru ostro zajedlo v misli. Ni to poraz, poraz zmagovalca? In nisem k Vinkovi smrti pripomogel tudi jaz? Vsaj tedaj, ko sem spoznal, da sva prevarana in premagana oba, bi bil moral odnehati... moral, pa nisem...

Počasi, trudoma se je dvignil, pogleda pa dolgo ni odtrgal od lunine, v spako natrgane podobe v reki. Slednjič se je le zravnal in se obrnil, da bi šel. Tedaj je ob nogah zagledal verigo in na njej v mesečini bleščeče se zvonce, na podrti brezi pa kožuh in kurentovo kapo.

Pograbil je kožuh, da bi se ogrnil z njim, kajti noč je bila hladna in mrazilo ga je. Toda ko je od blizu videl njegovo črnino in mu je v nos udaril vonj po ovčji volni, ga je zvil, dvignil nad glavo in zagnal v reko. Spodaj je zapljuskalo in v mesečino pa na obrežje vrglo na tisoče kapelj in kapljic, rečni valovi pa so še dolgo premetavali in se poigravali s črno gmoto, dokler je glavni tok le ni zagrabil in odnesel po reki navzdol. Potem je v reko zalučal še kapo z vsem, kar je bilo na njej. Še dalje kot s kožuhom so se dravski valovi poigravali z njo, zdaj se je pokazal iz vode merjašček riley, pa spet so se v mesečini zbleščali beli čekani. Še preden je vse skupaj odplavalo, se je Peter sklonil in pobral verigo. Nekaj časa jo je težkal, stresal in

poslušal zvonjenje in klenkanje kravjih pa kozjih zvoncev, potem je stopil na rob rečnega obrežja, stegnil roke in jih razklenil. Veriga je padla v reko, zvonci pa so še med padanjem zvonili in klenkali, šele vodni pljusk jih je utišal.

Ko ni bilo slišati nič drugega kot šumenje reke pod njim, je Peter stopil čez podrto brezo in se z občutkom poraženega in ogoljufanega odsluženega vojaka začel prebijati med nizkim, z mesečino osvetljenim brezjem proti domu.

Ljubljana, iz zime v pomlad 1990

Hagia Sophia

Jure
Čeh

»Beseda je le obleka . . ., bistvo ni tisto kar pripoveduje, temveč tisto, kar v nas vzbudi.«

Zdrsnil v svoj odsev
skozi prosojna stekla.
Kot Tujec, nepremično zroč
v neresničnost Pred zrcalom . . .
Povej! Kaj je Oblika spona?
Povej! Čemu biti zaveden in spreminjati ječo,
drobiti glinene kalupe v prisotnost trenutka.
Boš lahko odtrgal pogled s sebe,
če te zgrabim . . ., hi, hi, v strahu skamenjen . . .,
če te potegnem ven s prostora Pred zrcalom, ven iz časa,
te skloftam po licih.